

אגף ייעוץ לקשיש

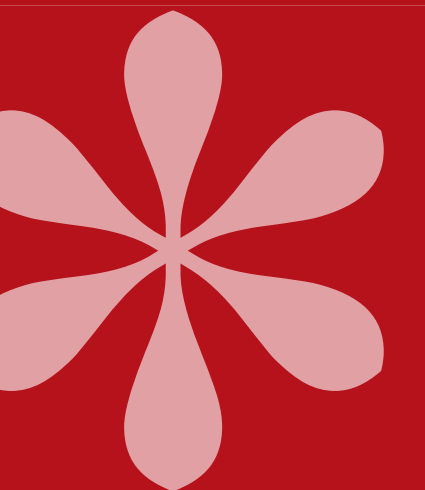
המוסד לביטוח לאומי

הגיל החדש

עיתון לאנשים מתחדשים

גיליון מס' 4 • מרץ 2009

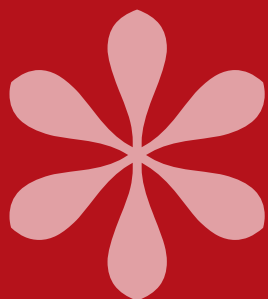
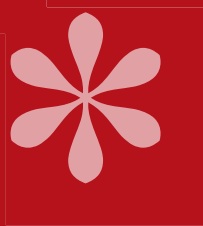

היבטים כלכליים של
תקופת הזיקנה

הביטוח הפנסיוני כיום

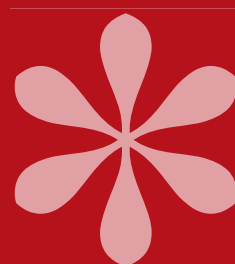
ביטוח סיעודי לאנשי
הגיל החדש

על מתנות בזיקנה

האם יש קשר
בין עושר לאושר

סיפורה של תהילה -
שתי פנים לזיקנה ולעוני

שיעורי קצבת זיקנה

מקצבתך דמי ביטוח בריאות בסכום של 92 ש"ח (ליחיד וגם לזוג).

לידיעתך, אם אתה עובד כשכיר, והמעסיק שלך מנכה משכרך דמי ביטוח בריאות, עליך לפנות למעסיקך להפסקת הניכוי הזה. אם אתה מקבל תוספת בקצבת הזיקנה בעד בת הזוג, ינוכו מקצבתך דמי ביטוח בריאות לזוג, אם בת הזוג עובדת שכירה.

אם אינך מקבל את התוספת בקצבת הזיקנה בעד בת הזוג, מכיוון שהיא מקבלת קצבה מהמוסד לביטוח לאומי, ינוכו מקצבתך דמי ביטוח בריאות לזוג.

תנאי שני:

- מלאו לו 70 שנה.
- הוא בן 70-50 והכנסתו אינה עולה על 4,519 ש"ח.
- שיעור התוספת בעד בן/בת הזוג - שלישי מסכום הקצבה הזוגית המשולמת לך.

הגשת תביעה לקבלת התוספת

בטופס התביעה לקצבת זיקנה אפשר לבקש את התוספת בעד בן/בת הזוג.

אם אתה מקבל כבר את קצבת הזיקנה, ומבקש לקבל את התוספת, עליך למלא טופס בקשה נפרד, ולשולחו בהקדם לסניף הביטוח לאומי הקרוב למקום מגוריך.

לתשומת לב:

- "עקרת בית" אינה זכאית לתוספת בעד בן זוג.

קבלת התוספת לידי בן/בת הזוג:

- קיימת אפשרות לבן או בת הזוג לקבל את התוספת ישירות לחשבונם בבנק.
- על בן או בת הזוג לפנות לביטוח לאומי בכתב, ולציין את שם הבנק, כתובתו ואת מספר החשבון שאליו תועבר התוספת.

תוספת ותק (ביטוח)

קצבת הזיקנה תכלול תוספת ותק למי שהיה מבוטח יותר מ-10 שנים לפני יום זכאותו לקצבת זיקנה בפעם הראשונה, בכפוף למגבלות הקבועות בחוק.

- שיעור התוספת - 2% מן הקצבה בעד כל שנת ביטוח מלאה שלאחר 10 שנות הביטוח הראשונות. בסך הכול לא תעלה התוספת על 50% מהקצבה.
- עקרת בית אינה זכאית לתוספת ותק.

תוספת דחיית קצבה

תוספת של 5% מן הקצבה (כולל תוספת הוותק) בעד כל שנה שבה עבדת ודחית את הקצבה, בין "גיל הפרישה" ל"גיל הזכאות לקצבת הזיקנה", בגלל הכנסות מעבודה.

ניכוי דמי ביטוח בריאות

מקצבת הזיקנה שלך ינוכו דמי ביטוח בריאות בסכום של 173 ש"ח ליחיד ו-251 ש"ח לזוג. אם אתה זכאי לתוספת השלמת הכנסה ינוכו

שיעורי קצבת הזיקנה החודשית קבועים בחוק ומתעדכנים לפי עליית המדד. סכום קצבת הזיקנה הבסיסית ליחיד היא 1,268 ש"ח, ולזוג (הקצבה לזוג מורכבת מקצבה ליחיד וכן תוספת בעבור בת זוג) 1,906 ש"ח. סכום קצבת הזיקנה הבסיסית לבן 80 ומעלה: ליחיד 1345 ש"ח ולזוג 1983 ש"ח. אם שני בני הזוג, כל אחד בנפרד, עונים על תנאי הזכאות לקצבת הזיקנה, יקבל כל אחד מהם קצבה ליחיד.

על סכומים אלה מתווספות התוספות הבאות:

תוספת בעד - בת זוג, בן זוג

תוספת בעבור בת זוג

תשולם אם בת הזוג אינה מקבלת קצבה לפי חוק הביטוח הלאומי, והיא עונה על כל התנאים האלה:

תנאי ראשון:

- היא ילדה לך ילד.
- היא אשתך (לרבות ידועה בציבור שגרה עמך) שנה אחת לפחות.

תנאי שני:

- היא בת 45 ומעלה.
- יש עמה ילד שלך.

תנאי שלישי:

- הכנסתה אינה עולה על 4,519 ש"ח,
- היא בת 67-65 שנים, לפי תאריך הלידה המפורט בטבלה שלהלן:

גיל הפרישה	תאריך לידה	
	עד תאריך	מתאריך
65	6/1939	-
65 ו-4 חודשים	8/1939	7/1939
65 ו-8 חודשים	4/1940	9/1939
66	12/1940	5/1940
66 ו-4 חודשים	8/1941	1/1941
66 ו-8 חודשים	4/1942	9/1941
67	-	5/1942

תוספת עבור בן זוג

תשולם אם בן הזוג אינו מקבל קצבה לפי חוק הביטוח לאומי, והוא עונה על שני התנאים האלה:

תנאי ראשון:

- הוא בעלך (לרבות ידוע בציבור שגר עמך) שנה אחת לפחות.

מו"ל

אגף ייעוץ לקשיש - המוסד לביטוח לאומי

עורכת

ניצה אייל - פסיכולוגית וחוקרת זיקנה

חברי מערכת

ורה שלום - מנהלת אגף ייעוץ לקשיש, המוסד לביטוח לאומי
דפנה כהן - סגנית מנהלת אגף ייעוץ לקשיש, המוסד לביטוח לאומי
רפאלה גינגר - מנהלת תחום ייעוץ לקשיש סניף עפולה, המוסד לביטוח לאומי
גדי פורת

ייעוץ מקצועי

עו"ד ד"ר ישראל (איסי) דורון

עריכה והפקה

דורות - לקידום אוכלוסיה מבוגרת

עיצוב גרפי

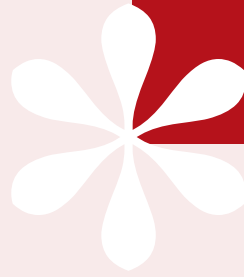
אפי אליסי

כתובת להחזרות דברי דואר

ת.ד. 20222 תל אביב 61201

כתובת המערכת

ת.ד. 7141 כפר סבא. טל. 90-7658088, פקס. 09-7662661
דואר אלקטרוני: moc.liamg@hsadahlig

שלום רב,

נ ושא הגיליון שלפניכם "היבטים כלכליים של תקופת הזיקנה", נבחר באופן טבעי ובהתאם לתקופה שבה המיתון והאיום הכלכלי מרחפים בעיקר מעל ראשיהם של אנשים רבים אשר קיומם הבסיסי תלוי במיוחד בנדיבות המדינה והחברה ובהקצאת משאבים כלכליים.

הפורשים החדשים לגמלאות כמו גם הגמלאים הותיקים, כולם כאחד נפרדים ממעגל העבודה כמקור להכנסה, לפרנסה ולביטחון אישי וקיומי. פרידה שאינה מצביעה תמיד על בחירה אישית. זו מציאות בה מצטמצמת המשמעות של שוויון ההזדמנויות, לכן חשוב במיוחד לשמור בה על הזכות האנושית המאפשרת לבני אדם להמשיך ולחיות בכבוד גם בשלבים מתקדמים בחייהם.

מיצוי זכויות הינו מושג המקבל חשיבות יתר והערכה בחברה מתקדמת כשלנו, השואפת לייחס להתנהגותה ערכים ועקרונות אנושיים כמו זכות הבחירה. יחד עם זאת יש לזכור שאקט כזה כמו מיצוי זכויות טומן בחובו גם משמעויות נוספות שאינן בהכרח קשורות לזכויות שהמדינה מעניקה לאזרחיה, אלא זכויות שהאדם רוכש לעצמו באופן פרטי וזכויות אחרות שמשפחתו וסביבתו הטבעית מאפשרים לו.

השוק החופשי מציע פתרונות כלכליים שונים לאזרחים הותיקים, הבאים להבטיח רווחה וטיפול אישי בתקופת הזקנה. אך האם מצוי בידם הידע הרלוונטי והיכולת לבחון את ערכם הכלכלי של פתרונות אלה ואת כדאיותם בעת הצורך? והאם הם רואים את מכלול זכויותיהם הכלכליות - הלאומיות והפרטיות - ומסוגלים לערוך בהם סדר שיעניק להם תחושות אמון וביטחון ומיצוי בשעת האמת?

ציבור הגמלאים החדשים והותיקים, מגוון בצרכיו וביכולותיו הכלליות, הוא מחפש במקומות שונים תשובות והסברים לשאלותיו. ציבור המעוניין לקבל תמונה כוללת ורחבה ככל שניתן כדי להגיע אל החלטותיו בתחושות ביטחון וערך עצמי הראויות לו.

בחוברת זו אנו פורשים בפני הקוראים כתבות מקצועיות שמטרתן להרחיב את הידע והדעת, לאפשר ראייה של זוויות שונות תוך כדי דיון בסוגיות משמעותיות, ולהציע כלים נוספים בדרך אל הבחירה האישית והמתאימה.

קריאה מהנה.

**בברכה,
ורה שלום**

מנהלת אגף הייעוץ לקשיש
המוסד לביטוח לאומי

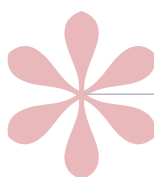

השוק החופשי מציע פתרונות כלכליים שונים לאזרחים הותיקים, הבאים להבטיח רווחה וטיפול אישי בתקופת הזקנה. אך האם מצוי בידם הידע הרלוונטי והיכולת לבחון את ערכם הכלכלי של פתרונות אלה ואת כדאיותם בעת הצורך? והאם הם רואים את מכלול זכויותיהם הלאומיות והפרטיות - ומסוגלים לערוך בהם סדר שיעניק להם תחושות אמון וביטחון ומיצוי בשעת האמת?

איך מממשים בצורה המיטבית את הזכויות שנצברו כל השנים?
זו לא בוסה - זו זכות: נשאל בכל מקום אם יש הנחות לגמלאים

היבטים כלכליים בתקופת הזיקנה מסע בדרך חדשה

יעל ענבר

"שלום חברים! אתם נראים ממש נפלא!" גבר נמרץ הצטרף לחבורה, במקטורן פתוח ועניבה שמתאמצת לשווא לכסות על הכרס העגלגלה. "נתן, מה שלומך? בואו נשב ביחד ונחליף חוויות."

"מייד אצטרף אליכם. אני ממש חייבת להתקשר," אמרה עמליה והתרחקה מעט.

"זוכרים את נמרוד שלמד בשמינית ביחד אתך, תום?" אמרה רעיה. "נישאתי לו ויחד עברנו את כל התהפוכות שבחיים. נמרוד, שונא מוסכמות שכמותו, היה לאיש עסקים חובק עולם ואני נדדתי אתו מארץ לארץ ומחוויה לחוויה. היו לנו חיים מלהיבים. חגגנו. חייתי כמו מלכה. ואז קרתה הנפילה הגדולה בעסקיו של נמרוד. הוא פשט את הרגל, ואופטימיסט נצחי שכמותו, גם לא עשה שום ביטוח. עדיף להשקיע בעסק, היה משיב בכל פעם שמישהו העלה את הנושא." "הוא לא בא?" שאל תום, ומייד התחרט על הדברים. "לפני מספר חדשים נפטר פתאום והשאיר אותי לבדי חסרת כל. מובן מאליו שמימי לא עבדתי לפרנסתי."

החיוכים פינו מקום להשתתפות בצער.

**ביטוח לאומי קצבת זיקנה,
השלמת הכנסה, זכויות שארים**

"אולי אוכל לעזור לך," אמר נתן בחום. "אני סוכן ביטוח ויועץ פרישה ומתנדב לעזרת גמלאים. כדאי שנפגש ונראה מה ניתן לעשות. יש לך, כנראה, **קצבת שארים מהביטוח הלאומי**, אך תהיי זכאית גם **לקצבת זיקנה** רק כשתהיי בת 67. נבדוק אם את זכאית **להשלמת הכנסה ולהנחות בחשבונות החשמל והטלפון**."

רעיה נכנסה דרך השער הפתוח של בית הספר "נתיבים" ולרגע שוב הייתה הנערה התמירה והעליזה של פעם. צלילי החיפושיות בשיר "כשאהיה בן 64" נשמעו ברקע והחזירו אותה למציאות. כנס המחזורים.

"גם אני בת 64, ומה עכשיו?" חשבה לעצמה. "מעניין את מי אפגוש, האם יכירו אותי, האם אכיר אותם?" היא החליקה בידה על שערה כאילו חשבה: "ואיך אני נראית?".

מאחוריה שמעה מכונית חונה. ליד ההגה ישבה עמליה, חברתה הטובה מאז. עוד רגע, והן נפגשו בחיבוק נרגש ואז התרחקו מעט, אומדות זו את זו במבטים סקרניים, מנסות בהרף עין לדעת כל מה שחלף עליהן בעשרות השנים שבהן נפרדו דרכיהן.

עמליה, בחליפה מחויטת ותסרוקת שאך זה יצאה מתחת ידי הספרית, ורעייה, בשמלה פרחונית רעננה ופשוטה שידעה זמנים טובים יותר ושיער מתולתל ופרוע שפה ושם זרקה בו שיבה. אבל אותה השמחה ואותו החיוך בעיניים.

"רעיה!" - נשמע מרחוק קול גברי עמוק ולקראתן התקרב, חייכני ונרגש, גבר בצווארון פתוח, ג'ינס וסנדלים.

"תום!!! נעלמה הבלורית השופעת," חשבה רעיה בצער, אך הוא עדיין נאה, כפי שהיה כשלמד שלוש שנים מעלינו וכל הבנות רקמו סביבו חלומות ותקוות. השיר הזה עם השאלה הנוקבת: האם עוד תרצי בי, בעוד שנים רבות, כשאהיה זקן מקרית, אכן הולם את המעמד. כולנו הפכנו במחי תאריך לזקנים, קשישים, גילאי הזהב, גמלאים - מה לנו ולכל הכינויים הזרים והמוזרים האלה? ומה הלאה?"

יעל ענבר, כלכלנית, פעילה בהתנדבות למען גמלאים

מתכנן לעבוד לפחות עד גיל 70. ממילא לא אהיה זכאי לקצבת הזיקנה מהביטוח הלאומי לפני כן, בגלל מבחני הכנסה. בגיל 70 תהיה קיצבת הזיקנה שלי מעט יותר גבוהה."

הרן פנסייה, אם הכנסה פטורים לגמלאי

"בעצם היומן שלי כאן, בנייד שלי. מי מכם שאין לו יומן אישי חייב מייד להצטייד באחד. פנקו את עצמכם במתנה מועילה. כל אחד מכם יוצא עכשיו לדרך מורכבת מפותלת ומאתגרת, אך בלי ניהול זמן וארגון נושאים לא תוכלו להסתדר. ראו זאת כמו מסע אל ארץ לא נודעת. בדרך תמצאו הרבה דברים חדשים, חלקם נעימים וחלקם, לדאבוני, קשים, מתסכלים ומכעיסים."

"אפתח ואזכיר כמה מהדברים היפים שבהם כולנו זכינו כבר מעצם גילנו. חלקם פשוט נמצאים שם בשבילנו. רק להושיט את היד ולקחת. אחרים ניתנים כשי לאזרחים הוותיקים."

"ראשית, כולנו זכינו לפנאי ולחופש, לחיוכים ולאור בעיניים. אנחנו אדונים לעצמנו ושולטים בזמננו. יש לנו אוצר בלום ושמו ניסיון חיים ושכל ישר. ויש לנו חברים. ויש לנו פארקים ושפת היס לטייל ולצעוד בהם ולהתעמל, מועדוני גמלאים, הרצאות ומופעים בחינם, או בתשלום סמלי, ספריות ציבוריות ופנאי לעקוב אחר הזדמנויות ומבצעים. ויש ארגוני גמלאים."

"יש הנחות לגמלאים בתחבורה הציבורית, בתיאטרון, בקולנוע, בגנים הלאומיים, במוזיאונים, בתערוכות, במופעי תרבות ובמועדוני כושר. יש הנחות בטיסות לחו"ל, הנחות בתחבורה הציבורית בחו"ל ובמוזיאונים שם. נופש באמצע השבוע יותר זול ופחות צפוף. כך גם נסיעה לחו"ל לא בעונה. לעתים יש חנייה חינם, הרצאות ומופעים בשעות היום, סרטים בחינם או בתשלום סמלי בקניונים. יש תקרה לתשלום על תרופות וטיפולים רפואיים והנחות באגרת הטלוויזיה."

המשך בעמוד 6 ←

תום, בחיך מהוסס, אמר: "אני מקווה שתוכל לעזור גם לי. אתם וודאי זוכרים איזה אידיאליסט הייתי. מובן מאליו שיצאתי לקיבוץ ספר. כולנו עשינו חייל והיה ברור לנו שנהיה צעירים בריאים וחזקים לנצח. אין שום כוח בעולם שיוכל לאחווה שלנו. ואז באה ההפרטה. החברים החלו לקבל שכר אישי. אני, שאחרי התיכון לא למדתי לימודים פורמאליים וצעיר כבר אינני, התקשיתי למצוא פרנסה בקיבוץ "החדש". הקיבוץ גם איחר מאוד להסדיר פנסיה לחברים המזדקנים ועכשיו אני מתקשה להתקיים מהכנסה נמוכה ביותר."

"ברצון אנסה לעזור לך. אני מקווה שאצליח" השיב נתן. "מאחר שהכנסתך קרובה לשכר המינימום במשק, נצטרך לבדוק אם אתה זכאי להשלמת הכנסה ולהטבות הכרוכות במעמד זה."

חברת ביטוח ביטוח מנהלים ביטוח בריאות, ביטוח סיעוד

עמליה, שחזרה בינתיים והאזינה בחמלה לחבריה, אמרה: "לשמחתי, יש לי פנסיה מסודרת ולבן זוגי, גד, יש ביטוח מנהלים. יש לנו גם קופות גמל וחסכוניות. אנחנו מתכננים לפרוש מהעבודה ולצאת למסע של כף בעולם."

"תתפלאי", אמר לה נתן "אבל אני חושב שגם אתם יכולים, בעצם חייבים, להשקיע עבודה בעצמכם ובזכויותיכם במציאות, לפני שתפליגו למימוש החלומות. מצטער להוריד אותך מהעננים אל הקרקע, אבל דווקא אתם זקוקים לייעוץ לפרישה וגם לייעוץ מס, כדי שתוכלו לממש ולמצות בצורה המיטבית את הזכויות שצברתם בעמל כל השנים, וכדי שיהיה לכם אל מה לחזור."

"כשם שיש בישראל מבחני הכנסה כדי לוודא את זכאותם של בעלי הכנסות נמוכות להטבות שונות, כך יש מבחני הכנסה שמונעים זכויות והטבות מסוימות מבעלי הכנסות בינוניות וגבוהות. כך גם לגבי מסים. אתם תצטרכו גם לשקול ביטוחים סיעודיים." הוסיף נתן.

"בואו נחליף מספרי טלפון ומחר כל אחד מכם קובע אתי פגישה במשרדי", אמר נתן והושיט להם את כרטיסי הביקור שלו. "אני

היבטים כלכליים בתקופת הזיקנה

סוף מעשה במחשבה תחילה - נאסוף ידע מעודכן, נפנה לייעוץ מקצועי ונעזר בניסיון של חברים

→ המשך מעמוד 5

אועדון גמלאים הטבות והנחות

במיוחד, אם עבדתם במספר מקומות עבודה, אם היו תקופות שבהן לא עבדתם, אם הייתה לכם פנסיה תקציבית או צוברת או ביטוח מנהלים, או קופת גמל או שבכלל לא היה לכם ביטוח פנסיוני, ואולי יש לכם חסכונות.

"יש לנו אינטרנט עם מידע ועניין, ויש גם גופים רבים שעומדים לעזרתנו. אולי שמעתם על כמה מהם, כמו **שירות ייעוץ לקשיש**, **שירות ייעוץ לאזרח**, **כן לזקן והמשרד לענייני גמלאים**. בסוף כל פגישת ייעוץ זכרו לשאול: מה עוד חשוב לשאול שלא שאלתי."

החברים לא הרגישו איך חלף הזמן. באזניהם נשמעה הרשימה היבשה של הנושאים האלה כשירה צרופה והציתה את דמיונם. ופתאום, כיבוי אורות. "חברים" אמר נתן, "לא לשכוח **להביא לפגישה** האישית שלכם אתי **את כל המסמכים האפשריים החל מגיל 18, שלכם ושל בני זוגכם, תלושי שכר, תלושי פנסיה, מסמכי ביטוח ואישורי מעבידים. רצוי מאוד להביא תלושי שכר של כל חודש ולא רק טפסי 106 שנתיים**."

"אז צאו לדרך. חשבו על זה כמו על פסח. עשו חיפוש יסודי וסדר במסמכים, שאלו את כל הקושיות האפשריות, גם את עצמכם וגם את האחרים, ובסוף תזכו בחירות. עבודה פורייה לכם ודרך צלחה."

"אולי כאשר תסיימו את העבודה העצמית החדשה שלכם, תרצו גם אתם לעסוק בעבודת התנדבות, למען אחרים וגם למען עצמכם."

הם נפרדו לצלילי שירה של נעמי שמר "לקום מחר בבוקר עם שיר חדש בלב, לשיר אותו בכוח לשיר אותו בכאב... ולהתחיל מבראשית".

כשיצאה רעיה את השער הגישה לה נערה תמירה ומתולתלת פרח ציפורן אדום ופתק צמוד לגבעול. בפתק נכתב:

מקורות מידע וסיוע לגמלאים ללא תשלום

שירות ייעוץ לקשיש ע"י המוסד לביטוח לאומי

מוקד ארצי: 02-6463400

שירות ייעוץ לאזרח, שי"ל, מוקד ארצי: 1-800-50-60-60

כן לזקן - עמותה: 1-800-300-339

המשרד לענייני הגמלאים: *8840

מוגש לגמלאים בהערכה ובתודה מבני הנעורים. בהצלחה!

"נסגר מעגל", חשבה רעיה, "ולנו יש גם חבר, נתן."

"יש הנחות שמותנות במבחני הכנסה, כמו הנחות גדולות יותר בתשלום על תרופות וטיפולים רפואיים, הנחות מוגדלות או פטור מארנונה והנחות במסים על הרבית מחסכונות ופיקדונות, שמיעוטן מוענקות לכולנו, אבל יכולות לגדול משמעותית לפי מבחני הכנסה, ועוד."

"אז התרגלו **לשאל תמיד, אם יש הנחה לגמלאים**. לא להתבייש. **זו זכותכם**" הפציר בהם נתן.

ניחוחות מגרים של אוכל עלו באפם. "עכשיו זכותנו להתכבד. אני צריך להצדיק את זה", אמר נתן בקריצה והצביע על כרסו. "איזה מאכלים נפלאים ומגוונים. יש כאן דברים שלא רואים בקיבוץ שלי", אמר תום.

"כן", הוסיפה עמליה "ויש גם מאכלים טעימים שפעם אהבתי לזלול ועכשיו לצערי כבר אינם אוהבים אותי." "ויש גם מזונות בריאות חדשים." קראה רעיה, בהתלהבות.

"בעצם", אמר נתן, "כמו שאנחנו צריכים עכשיו לבחון מחדש את האוכל, כך עלינו גם לבחון קעת מחדש את התפריט שהחיים החדשים מבשלים לנו, וגם להוציא מהמזווה דברים שעבר זמנם." "אנחנו צריכים **לבחון את ההתקשרויות** שלנו **עם הבנקים ולבחון מי מוסמכי החתימה ואולי לקבוע גם מיופי כוח ולהבטיח זכויות גמלאי, לבדוק את ההסכמים עם חברות הביטוח ולראות מי המוטבים ועד מתי ההסכמים תקפים, לבדוק ביטוח רפואי וביטוח סיעודי, אולי גם לתכנן קדימה דיור מוגן, או לשקול משכנתא הפוכה**." "וגם **לשקול לכתוב צוואה**", הוסיפה רעיה בעצב.

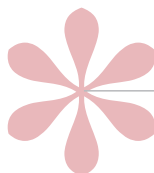
בנה חשבון עו"ש גמלאי, מוסמכי חתימה, תכניות חסכון, פיקדונות

יש היום שפע אדיר של הצעות בשוק, אמר נתן. "לא צריך לאכול הכול, אבל צריך לפחות לקרוא את התווית בעיון ובראש פתוח ולפעמים לנסות לטעום. להתקשר לניסיון לזמן מוגבל." הם שבו לשולחן עם צלחות עמוסות.

"כולנו זכאים לקבל הסבר מפורט מלא ומדויק מקרן הפנסיה ומחברת הביטוח על הקצבה והחיסכון שלנו, ואם יש ספקות חיוני להיעזר במומחים **לפרישה וביועצי מס**. אלה חשובים

הביטוח הפנסיוני בישראל כיום

דן שפרינצק

כי כל נטל ההוצאה על ביטוח העובד ייפול על העובד וכי המעסיק לא יישא בהוצאה כלשהי. אף ייתכן כי מצב העובד יורע, שכן אם הוא יממן למעשה את חלק המעסיק, ייכללו בחלק זה גם הפיצויים בשיעור 5% מהשכר, משמע העובד יממן בסופו של דבר גם 60% מהפיצויים. הרי מדובר בשיכבת עובדים ברמת השתכרות נמוכה. העובדים ברמות השכר הגבוהות יותר מבוטחים כבר מזמן. הסכנה כי העובד יממן בשלמותו את ביטוחו הפנסיוני נובע מהאפשרות כי מעסיקים יקטינו את שכרם של העובדים במלוא הוצאתם על ביטוחם. הסכנה מרחפת גם על בעלי שכר מינימום ופחות, שכן בשוק של מחפשי עבודה קשה לכפות את החוק, ויש פיתוי גדול להפר את החוק.

הנהגת הגדולה מהנהגת פנסיה חובה היא המדינה, שכן קשיי היום שבמרצות חיייהם היה להם בקושי כדי מחיה ברמה עלובה, נאלצו להפריש מפינתם לזיקנתם, והפנסיה הקטנטונת שתיווצר, תשחרר את המדינה מקצבת "השלמת הכנסה".

קרנות הפנסיה הותיקות

בשנות החמישים של המאה הקודמת הוקמו ע"י ההסתדרות קרנות הפנסיה הותיקות - מבטחים, קרן מקפת, קרן הגימלאות המרכזית (ק.ג.מ.), נתיב, קרן לביטוח פועלי הבנין, קרן ביטוח לפועלים חקלאים, וכן גילעד של הסתדרות המזרחי וקרן ה.ע.ל. של הסתדרות עובדים לאומיים.

קרנות פנסיה אלה נועדו להבטיח פנסיות זיקנה, נכות ושאיירים שייגזרו מרמת השכר שהיתה לכל עובד, בנוסף לקצבות הביטוח המשך בעמוד 8 ←

שאומרים ביטוח פנסיוני מתכוונים לכל הכלים והאמצעים המיועדים לתקופת הזיקנה, למקרה אובדן כושר עבודה במהלך תקופת העבודה, ולמקרה פטירה כאשר ישנם שאירים תלויים.

בישראל מערך פנסיוני גדול ומסועף. המוסד לביטוח לאומי מבטיח לכל האוכלוסיה ביטחון כלכלי מסויים בתחומי הזיקנה, הנכות והפטירה, ובראשית 2007 נכנס לתוקף צו הרחבה (השואב כוחו מן החוק), אשר לפיו כל העובדים במשק חייבים להיות מבוטחים בביטוח פנסיוני (שוב - לזיקנה, נכות ופטירה), משמע על מעסיק חלה החובה לשלם בגין עובדו ועל העובד חלה החובה להשתתף, לקרן פנסיה מקיפה ו/או לחברת ביטוח. התשלומים החודשיים הנגזרים מן השכר קטנים מאד בינתיים, אך יגדלו מדי שנה במשך 5 שנים, ויגיעו ל-15% מהשכר - על חשבון המעסיק 5% פיצויים ו-5% תגמולים, ומשכרו של העובד ינוכו 5%. הואיל ופיצויים בעת פטורים מגיעים ל-8.33% (100% מהשכר האחרון, כפול מספר שנות העבודה), בעת שעובד יפוטר, הוא יהיה זכאי ליתרת ה-3.33% (40% מהשכר האחרון, כפול מספר שנות העבודה).

צו הרחבה להנהגת פנסיה חובה

הנהגת פנסיה חובה אמורה היתה לשמח מאד, אך הואיל והיא הונהגה בתקופה שבה הולך וגדל חלק האוכלוסיה שחי על משכורת שאינה מכבדת את בעליה, ויש מחסור גדול במקומות עבודה, וניתן לשמור על רמת אבטלה גבוהה ע"י גיוס עובדים זולים בחוץ, יש סכנה ממשית

דן שפרינצק, כלכלן, יועץ פנסיוני, תצפית יעוץ והדרכה בע"מ

הביטוח הפנסיוני בישראל כיום

האם כדאי לי לעבור מקופת גמל אחת לשנייה?

→ המשך מעמוד 7

עם זאת, מי שקנו תוכניות ביטוח חיים עד סוף שנת 1990, מזהרים לא להפסיקן כדי לעבור לקרן פנסיה, לפני התיעוצות עם יועץ פנסיוני. ייתכן מאד שפוליסה אשר לא הייתה כדאית ברכישה, הפכה להיות טובה לבעליה לאחר ששתה במשך שנים מכוס התרעלה שלה, ומעתה נותר לו רק שלב ההנאה ממנה. התכונות הטובות בפוליסות שנולדו לפני 1991 הן הבטחת הצמדה למדד של הכספים הטמונים בהן ובנוסף ריבית של 4% לשנה לפוליסות שנולדו ב-1989 או לפני-כן ו-3% לשנה - לפוליסות שנולדו בשנת 1990. כמו-כן יש בפוליסות אלה מקדמי קצבה הרשומים בפוליסה, אשר בפי אנשי הביטוח מכונים "מקדמי קצבה מובטחים", ואשר כותב דברים אלה סבור כי הם אינם מובטחים כלל וכלל, ובכל זאת לא צריך לזלזל בהם לחלוטין. הם אינם מובטחים למרות שהם רשומים בפוליסה שהיא חוזה ביטוח, כי בפוליסה כתוב דבר נוסף: הפוליסה כפופה לתקנות מס הכנסה כללים לאישור ולניהול קופות גמל. בתקנות מס הכנסה אלה כתובות הסמכויות של המפקח על הביטוח, וסביר מאד להניח כי בסמכות המפקח לשנות את המקדמים לרעה במקרה שתוחלת החיים תגדל בקפיצה שתסכן את יציבות חברות הביטוח.

התכונה הגרועה של הפוליסות שנולדו לפני שנת 1991: מרכיב הביטוח למקרה פטירה בהן יקר מאד (פי שלושה עד פי חמישה מביטוח זהה הנמכר כיום). הגרוע ביותר - 28% מהפרמיה מוקדשים לביטוח איום ונורא זה, המקרה הפחות נורא - 10% מהפרמיה מוקדשים לביטוח זה, וייתכן כי כעבור שנים מרכיב הביטוח למקרה פטירה בפוליסה הוא 0 (אפס), ואז הפוליסה כבר אינה קללה.

המלצות לאוכלוסיה הבוגרת

מקבלי קצבות הזיקנה מהמוסד לביטוח לאומי, אשר מקבלים פנסיה נוספת - מקרן פנסיה או מחברת ביטוח, בודאי מרגישים את ההנאה ואת הביטחון כי הפנסיה תשולם ע"י הגופים, חודש חודש, עד סוף חייהם.

כדאי לבחור בקופת גמל שבה
דמי הניהול הנמוכים ביותר

מי שאינם מקבלים פנסיה בנוסף לקצבת הביטוח הלאומי, אך יש להם סכום כסף שנחסך במשך שנים בקופת גמל בנקאית (או דמוית

הלאומי שביטאו את רמת הבסיס של השכר, ואשר היו ברמה זהה לכלל האזרחים.

קרנות הפנסיה הותיקות מילאו את תפקידיהן באופן משביע רצון, אך לא היתה תאימות מלאה בין התשלומים שהן גבו מחבריהן וממעסיקיהם, ונוצרו גרעונות אקטואריים. בשנת 1995, בתקופת שר האוצר בייגה שוחט, הן נסגרו מפני מצטרפים חדשים, ונפתחו קרנות פנסיה חדשות לקליטת חברים חדשים מקרב השכירים, והן נפתחו גם-כן לעצמאים. כאן נזכיר כי בסוף שנות ה-80 ותחילת שנות ה-90 נולדו קרנות פנסיה חדשות, מאוזנות אקטוארית לפי מבנה תקנותיהן, והן פעלו לצד הקרנות הותיקות עד שנת 1995 אשר בראשיתה נסגרו גם הן לפני חברים חדשים.

קרנות הפנסיה החדשות שנולדו מ-1995 ואילך

קרנות הפנסיה החדשות נולדו על בסיס איזון אקטוארי מובנה, ומעת שנולדו, הן היו הכלי הטוב ביותר שניתן היה להשיג לשם סיפוק הצרכים הפנסיוניים - טוב הרבה יותר מביטוח מנהלים ומביטוחי חיים אחרים - אשר במרוצת כל השנים, עד עצם היום הזה הם נחותים, משמע בתקציב נתון ניתן ליהנות בקרנות הפנסיה מזכויות בעלות ערך גדול הרבה יותר מאלה אשר בביטוח מנהלים ובביטוחי חיים אחרים. כאן ראוי להעיר כי לחברי קרנות הפנסיה הותיקות - כל הקרנות שנולדו לפני שנת 1995 - כדאי כמעט תמיד להמשיך בקרן שלהם כי היא תיתן להיום יותר מקרן פנסיה מסוג החדשות, אך למתחיל ביטוחו הפנסיוני כיום, כדאי להצטרף לקרן פנסיה מסוג החדשות ולהעדיף אותה על ביטוח מנהלים או ביטוח חיים אחר. בקרנות הפנסיה החדשות יש כל אשר אדם אמור לבקש בתחומי הביטוח הפנסיוני - פנסית זיקנה נאותה, והמשך פנסיה לאלמנה/אלמן במקרה פטירה, פנסית נכות בהקף מתאים במקרה אובדן כושר עבודה, ופנסיות שאירים במקרה פטירה בכל עת לפני גיל פרישה לעת זיקנה.

ביטוח מנהלים וביטוחי חיים אחרים

ביטוח מנהלים לא היה מעולם הביטוח הכדאי ביותר, אלא להיפך, וכך גם כל תוכניות ביטוח החיים האחרות לשכירים ולעצמאים. תוכניות אלה נדחפו תמיד ע"י סוכני הביטוח, בשל דמי העמלה הגדולים שקיבלו בגינם מחברות הביטוח, בעוד שבקרנות הפנסיה הותיקות המצוינות הם לא קיבלו דמי עמלה כלל, ובקרנות הפנסיה החדשות שגם הן טובות מאד, קיבלו דמי עמלה פחותים מאלה בביטוחי החיים.

המלצות לצעירים

לילדי המשתייכים לאוכלוסיה הבוגרת

כדאי להצטרף לקרן פנסיה מקיפה, יותר מאשר לפוליסת קצבה בחברת ביטוח. ניתן להפקיד בה עד 3,250 ש"ח בחודש – לשכיר, לעצמאי או לשכיר בעל שליטה. קרנות הפנסיה נהנות מהשקעת 30% מכספיהן באג"ח ממשלתיות הנושאות ריבית של 4.86% לשנה, ורק 70% מכספיהן מושקעים בשוק החופשי. בכל התוכניות האחרות – בחברות הביטוח ובבתי ההשקעות – כל הכספים מושקעים בשוק החופשי. דבר נוסף: דמי הניהול הרבה יותר נמוכים בקרן פנסיה מאשר בביטוח מנהלים או בביטוח חיים אחר. בקרן פנסיה – 6% מהפרמיה (מאדם המפקיד בכל חודש 1,000 ש"ח, מנכים 60 ש"ח). בנוסף, מנכה קרן הפנסיה 0.5% לשנה מהיתרה הצבורה (נניח שבסוף השנה הראשונה יש צבירה חיסכון (המיועד לזיקנה) של 10,000 ש"ח, מנכים 50 ש"ח. בשנה הבאה יהיו כבר, נניח 20,000 ש"ח, ינכו 100 ש"ח, וכך הלאה. ע"י התמקחות ניתן להקטין את דמי הניהול ל-2% במקום 6% ול-0.25% במקום 0.5%.

בחברת ביטוח מנכים דמי ניהול של 13% מהפרמיה ב-5 השנים הראשונות, מהשנה הששית מוקטן שיעור הניכוי ב-1% מדי שנה, מהשנה ה-13 ואילך – 5% מהפרמיה, עד סוף התוכנית. בנוסף גובה חברת הביטוח 1% לשנה מהיתרה הצבורה. חברת ביטוח כלשהי, לא תסכים להקטין את דמי הניהול אל פחות מ-5% מהפרמיה ו-1% לשנה מהיתרה הצבורה.

מעלה נוספת לקרנות הפנסיה: טבועים בהן ביטוחי נכות / אובדן כושר עבודה ופנסית שאירים (ביטוח למקרה פטירה), שעלותם הפנימית בקרן הפנסיה הרבה יותר קטנה מהעלות של חבילה זהה בחברת ביטוח. משמע אם מציעים לאדם להצטרף בקרן פנסיה למסלול שבו ביטוחי נכות ופטירה קטנים ולקנות בחברת ביטוח תוספת לביטוחים אלה, לא כדאי לו. מומלץ להצטרף בקרן פנסיה אל מסלול שבו ביטוחי הפטירה והנכות הגדולים ביותר. ●

בנקאית) ועתה הוא מופקד בבית השקעות כלשהו או בחברת ביטוח, אמורים לשקול מדי פעם היכן כדאי להם להשקיע את כספיהם כדי שלא ייזקו ואולי אף יצמחו בעזרת הרווחים שיושגו ע"י קופת הגמל.

בענין זה קיימת בעיה: לא ניתן לחזות את מידרג התשואות בעתיד של קופות הגמל בעזרת ניתוח התשואות שהיו להן בעבר. קימת אצל רבים נטיה להעביר את כספיהם מקופתם אם היתה לה תשואה קטנה בשנה שחלפה, אל קופה אחרת – אשר היתה לה תשואה גדולה בשנה שחלפה. אין הם מודעים – או לא הפנימו – כי לעובדה שהקופה האחרת עשתה תשואה גדולה אינה מרמזת אפילו על התשואה שתהיה בשנה הבאה, וכי התשואה הקטנה בקופה שלהם אינה מרמזת דבר על תשואתה בשנה הבאה

לאור היעדר אפשרות לבחור קופת גמל לפי תשואות העבר, מומלץ לבחור בין קופות הגמל את זו שמוכנה להסתפק בדמי ניהול הנמוכים ביותר. העברת כספים מקופת גמל לרעותה אינה כרוכה בהוצאה כספית כלשהי. ניתן לעבור מקופה לרעותה מדי פעם, כך שאם קופה שאליה עוברים בשל דמי הניהול הנמוכים מבקשת להגדיל את דמי הניהול ניתן לעבור ממנה.

לא להפקיד לאורך זמן סכומים גדולים בתוכניות שאינן צמודות למדד

יקרה לעתים, בעיקר בתקופות שבהן לא ניתן להפקיד כספים בתוכניות המניבות ריבית גדולה, שמוצעות תוכניות עם ריבית גדולה יחסית, אך מבלי שהכספים צמודים למדד. כדאי מאד לא להתפתות להפקיד כספים בתוכניות כאלה, שכן ייתכן מאד שירידת ערך הכסף שתתבטא בגידול המדד תהא גדולה משיעור הריבית שניתן. משמע כדאי להסתפק בריבית של 2% לשנה בתוכנית צמודה למדד, יותר מאשר לזכות בריבית של 5% לשנה בתקופה שבה צפוי גידול של 4% לשנה במדד. אין לראות בדברים אלה המלצה גורפת, וכדאי לשקול אותה מחדש בכל עת.

הנהנית הגדולה מהנהגת פנסיה חובה היא המדינה, שכן קשיי היום שבמרוצת חייהם היה להם בקושי כדי מחיה ברמה עלובה, נאלצו להפריש מפיתם לזיקנתם, והפנסיה הקטנטונת שתיווצר, תשחרר את המדינה מקצבת "השלמת הכנסה"

ביטוח סיעודי

ד"ר אודי פרישמן

הממוצעת לגבר עומדת על 7.8 שנים ולאישה על 8.3 שנים.

מספרם של הפנסיונרים והקשישים בני 65+ הגיע בסוף שנת 2002 ל-655,000 נפש. התחזית היא כי שכבת האוכלוסיה הזו תתרחב בשנת 2010 ל-721,000 בני אדם, ובשנת 2020 ל-1,203,000 אנשים, כלומר – גידול של 10% עד לשנת 2010, וגידול של 56% עד שנת 2020 ביחס לנתוני סוף 2002.

אין ספק שנתוני הגידול המדהימים הללו מחייבים התייחסות ופתרון ברמה הלאומית, מעבר להתייחסות ולפתרונות הניתנים כיום על ידי המדינה.

נכון להיום קיימים מספר גורמים המרכזים ומטפלים בנושא הסיעוד במדינת ישראל; גורמים ממשלתיים כמו הביטוח לאומי, משרד הבריאות, קופות החולים, משרד העבודה והרווחה וגורמים נוספים. לצידם קיימים גורמים פרטיים, בעיקר חברות הביטוח, המטפלים גם הם בנושא הסיעוד, במסגרת ביטוחים פרטיים וביטוחים קולקטיביים.

הביטוחים הסיעודיים היום יקרים מאוד, ומשפחה של גילאי 65 ומעלה אשר תבקש לרכוש ביטוח סיעודי בסכום ביטוח מתאים, תמצא עצמה נאלצת להתמודד עם הוצאה כספית ניכרת שתעיק על תזרים המזומנים שלה. מתן פתרון האמיתי לבעיית הסיעוד לא מכיל רק את פתרון בעייתם של הקשישים של היום, אלא חייב התייחס לאוכלוסיות צעירות יותר שיהפכו סיעודיות בעוד 20 או 30 שנה ואף מעבר לכך. הדרך להתמודד עם בעיית הסיעוד של אוכלוסיה זו היא בעידוד לרכישת ביטוח סיעודי בגילאים צעירים. מדוע? מפני שרכישת ביטוח סיעודי בגילאים צעירים הפרמיה הנדרשת בעבור אלף ש"ח תגמולי סיעוד – עומדת על שקלים בודדים לחודש, ולא על עשרות ולעיתים אף מאות שקלים לחודש – בגילאים מתקדמים יותר.

הדרך הנכונה לפתור את בעיית הסיעוד במדינת ישראל לטווח הרחוק היא לא על ידי הגדלת נטל המס אלא על ידי מתן הקלות מס למי שירכוש ביטוח סיעודי בגיל צעיר.

ביטוח הוא כלי קפיטליסטי להשגת יעדים סוציאליסטיים. עקרון הביטוח קובע כי רבים ישלמו "מעט" כסף על מנת שמעטים יקבלו "הרבה" כסף אם וכאשר יקרה מקרה הביטוח. ישנם בשוק מספר סוגי ביטוחים קלאסיים. חלקם מיועדים לציבור הצעיר יותר וחלקם גם לציבור המבוגר יותר. ביטוחי ריסק, המקנים פצוי כספי ליורשיו של המבוטח, וביטוח לאובדן כושר עבודה המקנה פצוי חודשי למי שחלה ואינו יכול לעסוק יותר בעבודתו הם ביטוחים המיועדים יותר לציבור הצעיר. מאידך ביטוח בריאות המכסה טיפול בבעיות רפואיות מהן סובל המבוטח, ביטוחי תאונות למינהן המעניקות פצוי כספי במקרות אירוע תאונתי וביטוחים סיעודיים המעניקים פצוי כספי חודשי למבוטח שהפך סיעודי, מיועדים גם לציבור מבוגר יותר.

בסקירה שלפנינו נעסוק בביטוח הסיעודי שהוא החשוב ביותר לגיל השלישי

רבים מתעקשים, למרות קשיי הפרנסה, לשלם עשרות עד מאות שקלים בחודש על מנת להבטיח לעצמם הזדקנות בכבוד ורוכשים ביטוח סיעודי. ברשימה הבאה ננסה להגדיר כיצד רוכשים ביטוח סיעודי, ובעיקר מה צריך לעשות על מנת להבטיח כי בעת קרות מקרה הביטוח, חברת הביטוח אכן תשלם את אשר התחייבה לשלם. מספרם של הקשישים והפנסיונרים בישראל (גילאי 65+) גדל בשיעור חסר תקדים. מאז 1955 גדלה אוכלוסייה זו פי 7.7, בעוד האוכלוסייה הכללית גדלה פי 3.7 בלבד. בולט במיוחד קצב הגידול של בני קבוצת הגיל 75+, שגדלה פי 11.5 בתקופה זו. תוחלת החיים הצפויה בגיל 65 היא 16.8 שנים לגברים ו-18.8 לנשים, כלומר אישה שהגיעה לגיל 65 צפויה לחיות עד גיל 83.8 בממוצע. בגיל 75 תוחלת החיים הממוצעת לגבר עומדת על 10.4 שנים ולאישה 11.4 שנים. בגיל 80 תוחלת החיים

ד"ר אודי פרישמן הוא מהמומחים הבכירים לביטוח וניהול סיכוני בריאות וסיעוד בישראל, מלמד ביטוח רפואי באוניברסיטת ת"א ומנהל בין השאר את פרום המומחים לביטוח רפואי, סיעודי וביטוח משלים באתר האינטרנט BeOK e-mail: udifc@bezeqint.net

הכרה בפרמיה לביטוח סיעודי כהוצאה לצורכי מס והפיכתה לרכיב פנסיוני מוכר כדוגמת שאר הרכיבים הפנסיוניים המוכרים בשכר, תבטיח שבעוד 30 או 40 שנה, למרבית אוכלוסיית מדינת ישראל יהיה ביטוח סיעודי טוב ורחב היקף, ורק החלשים, אילו שבאמת נזקקים לתמיכת המדינה יקבלו קצבאות סיעודי במסגרת חוק סיעוד ממלכתי.

איך רוכשים ביטוח סיעודי

ההחלטה הראשונה שיש לקבל היא מה סכום הביטוח שברצוננו לרכוש. צריך לזכור כי להיות סיעודי עולה כסף. עלות הסיעוד במוסד נעה כיום בין 10,000 ועד ל-16,000 ש"ח לחודש אשפוז. עלות הסיעוד בבית יכולה לנוע בין 4,000 ש"ח ל-8,000 ש"ח לחודש.

כאשר אדם מתכנן את חייו, ומתכוון למקרה בו חס וחלילה יהפוך לסיעודי, עליו לבחון כיצד יעמדו לרשותו הסכומים הנדרשים אם וכאשר יהפוך לסיעודי. במקרה זה הוא אמור לבחון מהם מקורות ההכנסה הצפויים לו: למשל פנסיה, רנטה ממקור כלשהו, הכנסה פסיבית משכר דירה או אולי ריבית מתוכננת חיסכון. גובה הביטוח הסיעודי שירכוש אותו מבוטח, אמור לבטא את הפער שבין הצורך שלו במימון האשפוז, לבין מקורות ההכנסה הנוספים הקיימים ברשותו.

מכאן יתכן שאחד ידרש לרכוש ביטוח סיעודי בהיקף של 3000 ש"ח לחודש בשעה שהאחר ידרש לרכוש ביטוח סיעודי בהיקף גבוה יותר, וההחלטה היא כמובן אינדוידואלית לכל אחד ואחד.

על מה יש להקפיד כאשר בוחרים ביטוח

◀ **ערכי סילוק כן או לא** – מעבר לסכום הביטוח יש להקפיד על מספר נקודות נוספות כאשר אנו באים לרכוש ביטוח סיעודי. הראשונה היא סוג הביטוח, ביטוח הכולל ערכי סילוק או לא. ביטוח שכולל ערכי סילוק הוא יקר יותר ואפילו יקר משמעותית אבל היתרון שבו הוא שאם מסיבה כלשהי נפסיק לשלם את הפרמיה במהלך השנים, תשמר לזכותנו הפרמיה שכבר שולמה ונייהיה זכאים לקבלת פיצוי סיעודי, אומנם מופחת, אם חלילה נזדקק לכך.

מאידך פוליסה שאינה כוללת ערכי סילוק, היא זולה משמעותית אבל אם נדרש להפסיק לשלם פרמיה במהלך השנים נאבד את כל מה ששולם עד כה.

◀ **התנהגות הפרמיה** – נקודה נוספת שיש לבחון היא אופי התנהגות הפרמיה. ישנן פוליסות בפרמיה משתנה, כלומר הפרמיה משתנה בכל שנה ומתואמת לגיל המבוטח. היתרון של מצב ביטוחי מסוג זה הוא שהוא זול מאוד לגילאים צעירים אבל עלול להיות יקר מאוד בגיל מבוגר. מוצר

נוסף הוא מוצר בפרמיה קבועה. כלומר הפרמיה תישאר זהה בכל תקופת הביטוח. היתרון של שיטה זו שאנו יודעים ומודעים מראש מה תהיה הפרמיה שנשלם עד סוף תקופת הביטוח ולא נהיה צפויים להפתעות בעתיד. החיסרון של השיטה שהפרמיות הקבועות מדרך הטבע יקרות משמעותי ממוצרים עם פרמיה משתנה. מוצר הביניים שאולי הוא הנכון והעדיף הוא מוצר בו הפרמיה משתנה עד גיל 65 והופכת להיות קבועה בגיל 65.

◀ **אל מה צמודים סכומי הביטוח** – נקודה נוספת שיש לבחון היא אל מה צמודים סכומי הביטוח, אותם תשלומי פיצוי להם נהיה זכאים אם וכאשר נהפוך לחולים סיעודיים. ישנן פוליסות בהן סכומי הביטוח צמודים למדד המחירים במשק, וישנן אחרות בהן סכומי הביטוח צמודים למדד רווחי ההשקעות של חברת הביטוח. בעיקר בימים בהם אנו נמצאים היום, כאשר רווחי ההשקעות של חברת הביטוח יורדים מיום ליום, אין ספק שקיים יתרון ברכישת תוכנית ביטוח בה סכומי הביטוח צמודים למדד. אולי לא נרוויח הרבה אבל לבטח שלא נפסיד.

יש בהחלט מקום לבחון את ההחלטות והסייגים לפני רכישת הביטוח ולרכוש את אותה הפוליסה שבה מספר הסייגים הנמוך ביותר. אבל, גם אם חלילה נדחית תביעה בטענה שמקרה הביטוח מוחרג, יש מקום לבחון בדיקה מקצועית אם אכן נכונה טענת המבטח ואם אכן המצב הסיעודי של המבוטח נובע ישירות מהבעיה המוחרגת

◀ **שחרור מתשלום פרמיה** – פרמטר כלכלי נוסף שיש לבחון כאשר רוכשים ביטוח הוא האם קיים בפוליסה סעיף המאפשר לנו להפסיק לשלם פרמיה אם קורה מקרה ביטוח. כלומר להבטיח שאם חלילה נהפוך לסיעודיים, לא ייווצר מצב בו מצד אחד חברת הביטוח משלמת לי את תגמולי הביטוח המגיעים לי, ומצד שני גובה ממני פרמיה יקרה להמשך קיומה של אותה הפוליסה.

◀ **פיצוי או שיפוי** – בנוסף חשוב לוודא כי הפוליסה היא 'פוליסת פיצוי' ולא 'פוליסת שיפוי'. פיצוי הוא מצב בו חברת הביטוח תשלם לנו את תגמולי הביטוח אם חלילה נדרש לכך, מבלי שנדרש להעביר לה קבלות או חשבוניות של התשלומים עבור הטיפול לו נזקקנו. מאידך בפוליסת שיפוי התנאי לקבלת כספי הביטוח הוא בכך שנציג לחברה מידי חודש בחודשו קבלות וחשבוניות על הוצאות בפועל שהיו לנו כתוצאה מהמצב הסיעודי. אין ספק ששיטת הפיצוי עדיפה, ויש לוודא שאכן הפוליסה בנויה כך.

◀ **תקופת תגמולי הביטוח** – בשוק משווקים כמה סוגי של ביטוחים סיעודיים: כאלו המשלמים תגמולים לתקופה של 36 חודשים, אחרים המממנים תקופת סיעוד בת חמש שנים, ואחרים המממנים סיעוד ללא הגבלת זמן – כלומר כל עוד החולה הסיעודי חי. קיימים פערים במחירי המוצרים השונים וההחלטה איזה סוג של ביטוח לרכוש היא כמובן אישית מאוד. אף אחד מאיתנו לא יודע כמה שנים יחיה בכלל, וכמה שנים מתוכן יחיה כחולה סיעודי. הסטטיסטיקה מלמדת שתוחלת החיים של

המשך בעמוד 12 ←

לביטוח ולא הצהיר עליה למרות שהתבקש לעשות כן, ועל כן הוא נדחה רטרואקטיבית מלהיות זכאי לביטוח.

חשוב מאוד לכל החותמים על כל סוג של ביטוח להקפיד למלא בצורה מלאה ומפורטת מאד את כל ההיסטוריה הרפואית שלהם מפני שעדיף תמיד להתמקח על תנאי הפוליסה בעת החתימה, מאשר להתעמת מול סתירות בין התיק הרפואי להצהרה הרפואית כאשר המבוטח זקוק לכספים מחברת הביטוח. יחד עם זאת, גם כאשר נטענת טענה של אי גילוי מצד חברת הביטוח אין לומר נואש. תקנות משפטיות וביטוחיות רבות לא ידועות למבוטחים, והם עלולים להאמין כי אכן לא מגיעים להם כספים, בעוד שלמעשה, אם תגיע דרישתם למתן פיצויים לבחינה מקצועית, קיים סיכוי שיקבלו מחברת הביטוח את הפיצוי המבוקש.

◀ **החרגות חיתומיות** – החרגה היא למעשה הוצאה של תחום מסוים מאחריות הביטוח. כפי שהיא נקבעת בתנאי ההצטרפות של המבוטח לביטוח. לרוב, בפוליסות סיעודיות לא נהוג לבצע החרגות חיתומיות אולם לעיתים, בעיקר בפוליסות ישנות יותר, ניתנו למבוטחים החרגות בתנאי הכיסוי. פירוש ההחרגה אינו פשוט ולעיתים קרובות תעלה הטענה האם מקרה הביטוח כלומר הפיכתו של המבוטח למבוטח סיעודי נובעת ממחלה שהייתה מוחרגת או לא. גם כאן, בחינה מקצועית של טענות הביטוח עשויות להפוך את הקערה על פיה וליצור מצב שמבוטח שנדחה יקבל את תגמולי הביטוח המגיעים לו.

◀ **סייגים וחריגים בפוליסה** – פוליסות רבות עלולות להצטייר כמגינות על המבוטח מתרחישים רבים, אך בין דפי הפוליסה עלולות לבצבץ החרגות רבות העלולות להשאיר את המבוטח ללא כיסוי ביום סגריר. למשל פוליסות סיעודיות אשר מחריגות מצב סיעודי אשר נגרם מסיבוכי הריון ולידה, או מאלכוהוליזם או ממצב נפשי ועוד. ראשית יש בהחלט מקום לבחון את ההחרגות והסייגים לפני רכישת הביטוח ולרכוש את אותה הפוליסה שבה מספר הסייגים הנמוך ביותר. אבל, גם אם חלילה נדחית תביעה בטענה שמקרה הביטוח מוחרג, יש מקום לבחון בדיקה מקצועית אם אכן נכונה טענת המבטח ואם אכן המצב הסיעודי של המבוטח נובע ישירות מהבעיה המוחרגת. למשל אלכוהוליסט שסובל משחמת הכבד לא בהכרח יהיה סיעודי מבעיית הכבד שלו, אלא עשוי להיות סיעודי מסיבות אחרות.

◀ **לסיכום, חשוב לזכור:** לעולם לא כדאי לקבל דחיה של מבטח כדבר מובן מאלי ותמיד יש מקום לבחון את הסיבות לדחיה ואת נימוקיה בעיניים מקצועיות ומנוסות. חברת הביטוח בוחנת את הזכאות של החולה הסיעודי מתוך האינטרס שלה, אולם מצב סיעודי הוא לא בהכרח מצב חד ערכי ובחינה נוספת דרך משקפי האינטרסים של המבוטח הכרחית בחלק גדול מהמקרים. ●

חולה סיעודי לא עולה על 36 חודשים ולכן בהחלט יש להסתפק במוצר ביטוחי אשר מבטיח תשלום תגמולי ביטוח לתקופה זו.

אבל בסטטיסטיקה כמו בסטטיסטיקה תמיד יש יוצאים מהכלל ולכן המוצר הפופולרי בשוק כיום הוא אותו מוצר שמבטיח תשלום תגמולי סיעוד לתקופה של חמש שנים. מי שרוצה לנטרל את הסיכון לחלוטין, מוזמן לרכוש מוצרי ביטוחי שמבטיח לשלם את תגמולי הסיעוד לכל החיים.

◀ **תקופת המתנה** – תקופת המתנה היא התקופה שחלה מהמועד בו הפך המבוטח לסיעודי ועד למועד בו החלה חברת הביטוח לשלם לו את תגמולי הסיעוד. תקופת המתנה נעות בין 30 יום ל-90 יום, וכמובן, ביטוח שבו תקופת המתנה היא הקצרה ביותר הוא העדיף.

סיבות לדחיית תביעה סיעודית

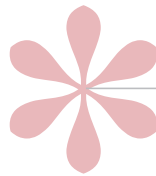
ישנן מספר סיבות שכיחות שחברות הביטוח נוהגות לדחות תביעות סיעוד בעזרתן:

◀ **הגדרת תנאי הזכאות** – חולה סיעודי מוגדר כחולה שאיננו מסוגל לבצע 2 או 3 פעולות מתוך 6 פעולות בסיסיות בחיי היומיום שלו שהן: לקום ולשכב, להתלבש ולהתפשט, לאכול ולשתות, להתרחץ, ללכת, ולשלוט על הסוגרים. הגדרת הזכאות אינה חד ערכית וניתנת לעתים קרובות לפרשנות. ככל שהבדיקה התפקודית נעשית על ידי אנשים פחות מקצועיים, מתן הפרשנות לעמידה בתנאי הסף עלולה להיות רחבה ומשתנה יותר. במקרים בהם חברות הביטוח דוחות את המבוטח מתוך נימוק שהוא איננו "נחשב לסיעודי", מומלץ לפנות לייעוץ מקצועי על מנת לבחון האם נימוקי הדחיה של חברת הביטוח אכן יעמדו במבחן בית המשפט.

◀ **תשישות נפש** – פוליסות סיעודיות מסוימות לא מכסות במוצהר מקרים של תשישות נפש ובמקרים אחרים גם אם הפוליסה מגדירה תשישות נפש כמקרה ביטוח מכוסה, טוענות חברות הביטוח פעמים רבות שהמבוטח אינו עונה על הגדרת מקרה הביטוח על פי תנאי הפוליסה. גם במקרה זה, הגדרת מקרה הביטוח אינה תמיד חד ערכית וניתנת לפרשנות. מובן שחברת הביטוח תיטה לפרש את מצבו הרפואי של המבוטח על פי הבנתה, ולכן גם כאן יש מקום לייעוץ מקצועי על מנת להכריע אם אכן המבוטח סובל או לא סובל מתשישות נפש, והאם זכאי או לא זכאי לקבלת תגמולי הביטוח.

◀ **אי גילוי** – טענת ה'אי גילוי' היא טענה שכיחה לדחיית תביעת המבוטחים הסיעודיים. למעשה בטענה זו טוענת חברת הביטוח שהמבוטח סבל מבעיה רפואית מסוימת לפני שהצטרף

על מתנות בזיקנה

ד"ר ישראל (איסי) דורון

אודות מוסד ה"מתנה"

לו, ללא תמורה וללא כוונה לקבל תמורה, את זכויותיו, במסגרת מעטפת משפטית המכונה "מתנה". לאור ההשלכות המרחיקות לכת של מוסד המתנה – חוק המתנה הישראלי, תשכ"ח-1968, קובע הוראות מיוחדות בתחום, כגון הדרישה שהתחייבות לתת מתנה בעתיד טעונה מסמך בכתב – מחד; או הענקת רשות לחזור מהתחייבות לתת מתנה בעתיד בגין התנהגות מחפירה של מקבל המתנה כלפי הנותן.

על השוני שבין "מתנה" ובין "צוואה"

מוסד המתנה קשור באופן מיוחד עם עולם הזיקנה. אך בטרם נסקור את הקשר הזה חשוב כבר בשלב זה לעשות אבחנה מאוד חשובה בין מוסד המתנה, ובין עולם הירושה והצוואה. ירושה וצוואות עוסקות בהעברת זכויות קנייניות אחרי מותו של אדם. במובנים מסוימים ירושות וצוואות הן "מתנות" של אדם אחרי מותו. ואולם, יש הבדל מהותי בין צוואות וירושות ובין מתנה: לא ניתן להתחייב או להבטיח ליתן מתנה לאחר המוות. מכלול היכולת המשפטית להעביר נכסים או לשלוט ברכוש אחרי מותו של אדם – נשלטת כולה על ידי דיני הירושה והצוואה. לפיכך – אם ועד כמה שאדם מבקש ליתן מתנה לאדם אחרי מותו – מבחינה משפטית לא מדובר על "מתנה", והדרך הראויה להסדיר זאת היא בדרך של צוואה. האבחנה המשפטית נעוצה בכך שאחרי מותו של אדם אין לו שום יכולת לשלוט באופן שבה ה"מתנה" ניתנת ו/או מחולקת, ו/או ממושכת. לעומת זאת – וזה הייחוד של מתנה – מתנה ניתנת על ידי אדם עוד בהיותו בחיים: הוא שולט על התהליך, הוא שולט על זהות המקבל, והוא גם מסוגל (ברמה מסוימת) להבטיח כי תכלית הענקת המתנה אכן תתקיים.

המשך בעמוד 14 ←

אחד המוסדות החברתיים הקדומים והמעניינים הוא מוסד ה"מתנה". הענקה והעברה של זכויות קנייניות ללא תמורה, ומתוך מטרה בדרך כלל לבטא רצון והעדפות אישיות, מוכרים מאז ראשית ימיה של ההיסטוריה האנושית. המניעים לנתינת מתנות יכולים להיות מגוונים: החל מהכרת תודה, דרך רצון לתרום לחברה, וכלה בתחושות של צדק ומוסר. גם הדרכים למתן מתנה יכולות להיות מגוונות: החל ממסירה אישית, דרך מתן בסתר, וכלה בשימוש בשליחים וסוכנים לשם מתן המתנה. יש משהו מאוד יפה, אנושי, ומוסרי במוסד זה: הוא מעגן "נתינה" מצידו של היחיד מבלי לצפות לקבל תמורה. מדובר ברמה מסוימת על ביטוי ל"טוב לב", אלטרואיזם, והתנהגות רחבת לב ונדיבה שעומדת לכאורה בסתירה לאינטרס אישי, אגואיזם או רווח אישי או כלכלי.

מבחינה משפטית הצורך להסדיר את מוסד המתנה הוא טבעי: מדובר על אחת הדרכים המוכרות בתחום דיני הקניין הקלסיים להעברת זכות קניין. אדם יכול לרכוש דבר בתמורה או בעבודה; אדם יכול למצוא רכוש, או אדם יכול לייצר מוצר חדש. בכל אחת מהחלופות הללו, המשפט מכיר בזכותו של היחיד "לרכוש" זכות קניין בדרכים אלה. בד בבד, המשפט גם מכיר בכך שאדם יכול לרכוש ולקבל לידיו זכויות קניין בעקבות כך שאדם אחר, שיש בידיו זכויות קניין, "מעביר"

ד"ר ישראל (איסי) דורון, מרצה בכיר, החוג לגרונטולוגיה אוניברסיטת חיפה ויו"ר האגודה הישראלית לגרונטולוגיה

להכרת תודה, ומחויבות עתידית. פה באופן מצער, לעיתים מתרחשות "תקלות" שמחייבות את התערבות עולם החוק והמשפט.

שתי דוגמאות מעולם המשפט אודות מתנות בזיקנה

מה קורה כאשר אנשים מעניקים מתנות לקרוביהם – ילדיהם, נכדיהם – ללא תמורה ומתוך רצון טוב וחופשי, אך במקביל, מצפים להתנהגות עתידית מסוימת (כמו קבלת אהבה, דאגה, או טיפול) – ובפועל, התנהגות זו לא מתקיימת? באופן מצער, מקרים שכאלה מוצאים את דרכם לבתי המשפט. נספר להלן שני מקרים שבאופן מצער הגיעו בסופו של דבר להכרעה שיפוטית, ומתוך סיפורים אלה נלמד את הלקח המשפטי בנדון.

הסיפור הראשון עוסק בתביעתו של גבר מוסלמי בן 86 שפנה לבית המשפט לענייני משפחה בדרישה לבטל מתנה שהעניק לארבעת בניו, וזאת בשל מה שהוא ראה כהתנהגותם המחפירה כלפיו (תמ"ש 6410/2001). בעת היותו בן 82, נהרגה אישתו של התובע בתאונת דרכים. זמן לא רב לאחר מותה, הכיר התובע אישה צעירה ממנו בהרבה, בת 32, שבמקור הינה מהשטחים, ולאחר תקופה לא ממושכת, החליט להתחתן איתה. לכשנודע הדבר לארבעת ילדיו הבוגרים – הם התנגדו לכך באופן נחרץ, ובעקבות התנגדותם, הקשרים בין התובע ובין ילדיו התדרדרו ונפגעו באופן חמור.

הסיפור קיבל תפנית משפטית לאור העובדה שהתובע העניק לפני שנים רבות, בסוף שנות ה-80 חלקות מקרקעין שהיו בבעלותו, מתנה לארבעת ילדיו. המקרקעין שהיו בעל ערך כלכלי רב, הפכו עם השנים להיות שווים הרבה יותר, ובניו נהנו כמובן מהפירות הכלכליים של המתנה שקיבלו מאביהם. יתרה מכך, לאור העובדה שבעבר המקרקעין היו חקלאיים, וכיום הפכו להיות מיועדים לבניה – ערכם הכלכלי עלה באופן ניכר. על כל אלה יש להוסיף, שבעקבות הענקת המתנות לילדיו, התובע עצמו נותר ללא מקורות כלכליים עצמאיים זולת קצבת הזיקנה מהמוסד לביטוח לאומי. לפיכך, לאור התנהגות הילדים כלפי התובע, אשר לתפיסתו התנגדותם לחתונתו השניה, והפגיעה בכבוד העצמי שלו ובחירות שלו – הקימו לו, להבנתו, את הזכות לבטל את המתנה שהעניק להם בעבר. בסופו של יום, בית המשפט דחה את טענת התובע. לשיטת השופטת שדנה בעניין, המציאות הראתה כי הבנים הסתמכו על המתנה שהעניק להם אביהם, הם בנו את ביתם על המקרקעין, והם מתגוררים עליהם, ולפיכך, לא ניתן על פי

על הקשר המיוחד שבין זיקנה ובין מתן מתנות

אנשים נותנים מתנות ליקריהם או לאנשים אחרים בכל הגילאים. יחד עם זאת, בגילאים מתקדמים, אנשים לעיתים קרובות יותר, מתחילים לשקול האם לעשות שימוש בכלי המשפטי וליתן מתנות. הדבר יכול לנבוע מקשת מגוונת של סיבות. זה יכול לקרות בעקבות כך שעם הגיל אנשים צוברים נכסים, מיטלטלין, או זכויות, ומבקשים להשתחרר מהם שכן אין בהם עוד צורך או שימוש. זה יכול לקרות בגלל שילדיהם או נכדיהם, נמצאים במצב של צורך בתמיכה ועזרה. זה גם יכול לקרות מתוך תחושה של מחויבות בין-דורית, ותחושה שראוי לא להמתין למוות אלא להעביר נכסים וזכויות עוד כאשר האדם בחיים. היופי במוסד המתנה הוא שלאור העובדה שאיננו תלוי בתמורה, הוא מבטא בסופו של דבר את מהות הקשר המשפחתי המבוסס על אהבה, דאגה, וחום, שאיננו תלוי בתמורה אישית, בכסף, או באינטרס אישי צר. ואכן, מחקרים מלמדים כי אנשים מבוגרים וזקנים בפועל מעבירים נכסים, כספים, וזכויות לילדיהם ונכדיהם, במסגרת מה שמכונה "העברות בין-דוריות". יש פה מימד של תמיכה כלכלית ישירה שהגם שפועלת בכיוון הפוך (כלומר, ילדים שתומכים כלכלית בהוריהם הזקנים), פועלת במקרים רבים בתמיכה של דור המבוגרים והזקנים בקרוביהם הצעירים יותר.

אחד המניעים החשובים שלעיתים מתערבבים במתן מתנות בגיל זיקנה, עליהם נרחיב את הדיבור בהמשך, הינו הרצון להבטיח קשר טוב גם לתקופות של חולי, מחסור או תלות בזיקנה. הרציונל המחשבתי הוא פשוט: אני אתן מתנה לאדם קרוב – אחד מבני או נכדי – ולמרות שהמתנה ניתנת בהגדרה "ללא תמורה", עדיין יהיה בה כדי ליצור ולטעת באותו בן משפחה מחויבות מוסרית ואישית לדאוג ולטפל בי בעת זיקנה וחולי. יתרה מכך, עצם הענקת המתנה, לא רק שתיצור תחושת מחויבות של הכרת תודה מצד אותו בן משפחה, אלא אף תאפשר לי בעת זיקנה, תלות, או צורך בעזרה, לדרוש – ובצדק – כי אותו בן משפחה יסייע לי ויתמוך, בבחינת החזרת טובה על המתנה שניתנה בעבר.

ואכן, כולנו מכירים סיפורים אישיים לרב, של הורים, בני משפחה, קרובים, או אחרים, אשר בחרו עם השנים, להעניק מתנות, סיוע ותמיכה לבני משפחותיהם, מתוך ציפיה והבנה כי קרובים אלה "יחזירו" להם בעתיד בדרך של טיפול, דאגה, ומסירות. הגם שבמהותה של ה"מתנה" יש את המושג של "נתינה" שאיננה בבחינת חוזה שהצד השני מצופה ליתן תמורה בגינו, בפועל, במקרים רבים המתנה יוצרת – במיוחד בהקשרים המשפחתיים ובגיל זיקנה – ציפייה נורמאלית

אם יש אנשים,
שבזיקנתם,
מבקשים להבטיח
טיפול, דאגה, אהבה,
או תמיכה מצד
בני משפחותיהם
- ומאמינים כי הם
יכולים "להבטיח"
דברים אלה
באמצעות "הענקת
מתנות" ליקיריהם:
טעות
בידם. כאמור,
במהותה המתנה
היא שלא על מנת
לקבל תמורה

לכת. מתנה מעבירה קניין ומעבירה זכויות. מתנה היא עסקה חד-צדדית, ללא תמורה, שלאחר שבוצעה בפועל - ככלל - אין ממנה חזרה. גם אם מקבל המתנה בסופו של יום מכזיב ואינו מגשים את הציפיות והתקוות, או הופך להיות כפוי טובה ורע לבב - הדבר אינו מהווה עילה משפטית לביטול המתנה.

לפיכך, אם יש אנשים, שבזיקנתם, מבקשים להבטיח טיפול, דאגה, אהבה, או תמיכה מצד בני משפחותיהם - ומאמינים כי הם יכולים "להבטיח" דברים אלה באמצעות "הענקת מתנות" ליקיריהם: טעות בידם. כאמור, במהותה המתנה היא שלא על מנת לקבל תמורה. העברת זכויות בדירת המגורים כמתנה לילדים הבוגרים; הענקת כספים במתנה לנכד שעבר לגור בדירה; העברת המכונית

במתנה לדודה שגרה באותו יישוב - הם כולם דברים יפים - אך אין בהם כדי להבטיח כי אנשים אלה בפועל יטפלו או ידאגו. יתרה מכך, בהעדר הסכם משפטי, חוזה מחייב, או התחייבות תקפה אחרת - אין בהענקת המתנה, בהגדרה, כדי ליצור חובה משפטית מצד מקבל המתנה לטפל ו/או לדאוג ו/או לאהוב את נותן המתנה. חשוב מכך - אי הענקת הטיפול, הדאגה או האהבה על ידי מקבל המתנה - איננה מהווה עילה לביטול המתנה לאחר שזו ניתנה בפועל.

סיכום והמלצות

ניתן לסיים רשימה זו בהמלצות הבאות: אהבו את יקיריכם. תנו מתנות לראויים, והשתמשו ביכולת שלכם להעביר רכוש וזכויות ללא תמורה, וכמתנה, למי שאתם מוצאים לנכון. אך עשו זאת מתוך הבנה וידיעה כי מבחינה משפטית אין כל חובה למתן תמורה בעבור המתנה. לפיכך - אל תצפו כי בזיקנתכם, תוכלו להבטיח את זכויותיכם, או את הדאגה והטיפול בכם מידי ילדיכם או קרוביכם, באמצעות כך שתעניקו להם מתנות. דעו והבינו כי אם הם יכזיבו אתכם - לא תוכלו לבטל או להשיב את המתנה שכבר הענקתם. משפטית, הדרך להבטיח את הטיפול והדאגה בכם בזיקנה מצויה בשדות שהינם זרים לעולם המתנה והנתינה החד-צדדית. ●

החוק להשיב את הגלגל לאחור. יתרה מכך, גם לגופו של עניין לא קיבלה השופטת את טענות האב ביחס להתנהגות הבלתי הולמת של הילדים הבוגרים של התובע, וברמה מסוימת אף הטילה את האשם על התנהגותו שלו.

הסיפור השני נוגע לתביעה של סב וסבתא כנגד ביתם, חתנם ושני נכדיהם הבוגרים, להחזיר להם זכויות בדירה, שנרכשה מכספי הסבים ונרשמה על שם הנכדים, ואשר לסבים יש בה זכות מגורים עד אחרית ימיהם (תמ"ש 5750/2006). הסיפור החל בשנת 1979, עת נתנו התובעים מתנה כספית לנכדיהם (שהיו באותה עת קטינים) על מנת לרכוש להם דירה בת שלושה חדרים. במסגרת הענקת המתנה נחתם הסכם בין התובעים ובין ביתם וחתנם הסכם ולפיו התובעים יהיו רשאים להתגורר בדירה ללא תמורה כל ימי חייהם - זאת על אף העובדה שמבחינת זכויות בעלות, הדירה הינה בבעלות הנכדים.

בפועל, באופן מצער, בראשית שנות ה-90 חל קרע ביחסים שבין הסבים ובין ביתם וחתנם. במסגרת קרע רגשי זה בתוך המשפחה, דרשו כעת הסבים לקבל בחזרה את זכויות הקניין בדירה שנרשמה על שם נכדיהם, ולרשום אותה על שמם. כאשר הבת, החתן והנכדים סירבו לדרישת הסבים - הם פנו לבית המשפט. בבית המשפט טענו הסבים כי למעשה לא היה מדובר באמת על מתנה אלא למעשה היה מדובר במעין חוזה למראית עין שמטרתו היתה בסך הכל לשמור על הדירה בנאמנות בעבור הסבים.

בית המשפט בסופו של יום לא קיבל את טענות הסבים. ראשית, בית המשפט קבע כי על תביעת הסבים חלה התיישנות לאור חלוף הזמן מאז מועד מתן המתנה ועד להגשת התביעה. בנוסף, בית המשפט קבע כי לאור חוק המתנה הקובע כי "מתנה נגמרת בהקניית דבר המתנה על ידי הנותן למקבל תוך הסכמה ביניהם שהדבר ניתן במתנה" כי אכן בנסיבות העניין היה מדובר בהענקת מתנה מידי הסבים לידי נכדיהם, אשר הסתיימה זה מכבר ולא ניתנת לביטול. מכאן, שבית המשפט הגיע למסקנה כי העילה האמיתית לתביעה היא ההרעה והמשבר ביחסים שבין התובעים ובין ביתם וחתנם - אך אין בכך כדי לבטל מבחינה משפטית את תוקף המתנה שהעניקו לפני שנים.

הלקח המעשי מהסיפורים המשפטיים

שתי ההכרעות השיפוטיות - שכמוהן יש עוד נוספות - הללו מביאות אותנו למסקנה וללקח שמאמר זה מבקש להציג: מתנה היא מוסד משפטי חשוב ויפה, אך היא מוסד משפטי בעל משמעויות מרחיקות

אני וכספי משמעויות פסיכולוגיות של נכסים חומריים בזיקנה

ניצה אייל

מקנה מעמד ויוקרה, המהווים מדד מקובל להצלחה והישגים. אנשים במעמד חברתי גבוה ואלה שהם בעלי נכסים, נמלטים, בחלקם הגדול, מהתיוג של "זקנים". וכי מישהו מעלה בדעתו לכנות את סטף ורטהיימר או את אלי הורוביץ בשם זקן?

ולא רק בחברה אלא גם במשפחה, נכסים חומריים מחזקים את כוחו של הדור המבוגר ושומרים על מעמדו ועל תחושת הערך שלו במערכות המשפחתיות הרב-דוריות שבהן מתקיימים יחסים מורכבים של נתינה וקבלה. במשא ומתן שבין הדורות הוא לא עומד בידיים ריקות, יש לו עוד קלפים לחלק. ועל כך נכתב במקורות: כל שהכסף בידו - ידו על העליונה (בבא מציעא מד).

כסף מאפשר עצמאות, שליטה ויכולת קבלת החלטות

אחד החששות המרכזיים של אנשים מבוגרים הוא להגיע למצב של אובדן שליטה על התפקוד הגופני והמנטלי ושל תלות קבועה בעזרתם של אנשים אחרים. החשש הרב ביותר הוא מפני תלות בבני המשפחה הקרובים, בעיקר בעזרתם של הילדים הבוגרים. תלות חלקית או מלאה באנשים אחרים משפיעה לרעה על הבריאות הנפשית של האדם וגורמת לתחושות רגשיות קשות כמו חרדה, חוסר ביטחון, חוסר תקווה ואין-אונים.

משאבים כלכליים מאפשרים לאדם המזדקן לקנות שירותים ועזרים שונים שבאמצעותם ניתן לפצות על שינויים בתפקוד בלי להרגיש שהוא תלוי לחלוטין בבני משפחתו ונוזקק באופן קבוע לעזרתם. משאבים כלכליים תורמים להרגשה כי למרות הירידה בתפקוד, נשמרות תחושת השליטה, אפשרות הבחירה ויכולת קבלת החלטות בידי האדם.

כה הוצג בעיתון זה מידע אובייקטיבי לגבי היבטים כלכליים של הזיקנה, אך התמונה תהיה חסרה אם לא נצבע אותה בהסתכלות פסיכולוגית. העמדות וההתנהגויות של האדם כלפי כספו ורכושו מושפעים במידה רבה מהמשמעויות שלהם עבורו ומהרגשות המתעוררים בו כלפיהם. נפגוש בהמשך את המשמעויות הפסיכולוגיות השונות, ולעיתים המנוגדות, של נכסים חומריים בזיקנה.

כסף מייצג סיפוק של צרכים בסיסיים

פסיכולוגים כאברהם מסלאו סבורים שאנו מטפסים במעלה של פירמידת צרכים הדורשים את סיפוקם. בבסיס הפירמידה נמצאים צרכים קיומיים כמו רעב וצמא וצרכי ביטחון כמו הרגשה של ביטחון ומוגנות. רק לאחר סיפוק הצרכים הבסיסיים ניתן להמשיך ולמלא אחר צרכים נוספים, החל מצרכי השתייכות ואהבה, צרכי כבוד ועד לצרכים של מימוש עצמי. מילוי הצרכים הבסיסיים מותנה במשאבים כספיים בעוד שמילוי הצרכים הגבוהים יותר מותנה במשאבים אישיים ובינאישיים. תקופת הזיקנה, במשמעויות רבות, היא תקופה קיומית, והכסף מייצג את היכולת לספק את הצרכים הקיומיים. מכאן החשיבות הרבה שמייחסים לכסף אנשים זקנים ובצידה הזהירות שבהתנהלות איתו. קיומו כמשאב מייצג את האפשרות להמשיך ולחיות.

כסף מקנה מעמד ויוקרה ומרחיק את התיוג של הזיקנה

לפי פתגם עממי בעל המאה הוא בעל הדעה, השפעתו של אדם בעל נכסים רבה יותר מזו של אדם עני. כסף, במיוחד בחברה המערבית

ניצה אייל, פסיכולוגית, חוקרת זיקנה, מכון צמתים

הזיקנה על תכונות ומאפייני אישיות ייחודיים. לדוגמא, מי שהיה חברותי בצעירותו, ישמור על קשרים חברותיים רבים גם בזיקנתו, וזה שמעדיף את חברת עצמו – יהיה כך גם בזיקנתו. איננו הופכים את עורנו. נהפוך הוא. לרוב תכונות אישיות ייחודיות מקצינות עם הגיל. וכך אנשים שבגיל צעיר התאפיינו על ידי מודעות רבה לכסף ונטייה לחסכנות, עשויים להקציץ את התנהגותם ויחסם לכסף ולהתנהג בחסכנות רבה, ואפילו בקמצנות, בזיקנתם, בלא כל קשר עם מצבם הכלכלי.

אין קשר בין עושרו של אדם לבין אושרו

התחושה האישית של האדם אם יש לו מספיק כסף אם לאו אינה תלויה במצב הבנק שלו, אלא במצבו הנפשי ובמבנה האישיות שלו. מי מאיתנו אינו מכיר את בעל הממון ומר הנפש ובצידו את האדם שרכושו מועט וליבו שמח.

ממצאי מחקרים מפריכים את הסיפורים ששמענו מסבתא: גברים אינם יותר מאושרים מנשים, צעירים אינם יותר מאושרים ממבוגרים, בעלי הכנסה גבוהה אינם יותר מאושרים מבעלי הכנסה נמוכה (למעט אנשים החיים ברמת קיום בסיסית המכסה רק צרכים של דיור, אוכל, וביטחון – אצלם משפיעה רמת ההכנסה על תחושת האושר), ואנשים במעמד חברתי גבוה אינם יותר מאושרים מאנשים בעלי מעמד חברתי נמוך. אם כך מדוע הבטיחו לנו באגדות הילדים כי "מאז הם חיים באושר ועושר"? באים החוקרים ומציגים בפנינו אפשרויות חלופיות לאגדות.

אנשים נשואים מאושרים יותר מבודדים, וכן גם אנשים שיש להם קשרים קרובים עם חברים רבים, גם מצב בריאות טוב משפיע על רמת האושר וכן עיסוק בפעילויות פנאי. בנוסף, בעלי אמונה ואלה החברים בקהילה דתית מאושרים יותר מחסרי אמונה. והמאושרים מכולם הם האנשים האופטימיים ובעלי הערכה עצמית חיובית. אלה הם הנכסים, ולא דווקא חשבון הבנק, שאותם ראוי לצבור ולתגבר בכל גיל.

ונסיים בדברי פתגם עממי על העושר:

- **לא תוכל לקחת אותו עמך כשתלך מכאן.**

כסף מאפשר נתינה קלה, אך קימת נתינה משמעותית שאינה תלויה במצב חשבון הבנק

החוקרים המחפשים את סוד האושר מציעים לאמץ את דרך הנתינה. לתת דבר-מה לאדם אחר: תשומת לב, פרח או ספר. נתינה זו מגבירה את תחושת האושר. חשוב לקבל את הצעתם אך עלינו להיזהר שלא ליפול בפח הנתינה הקלה. בתקופה החומרית שבה אנו חיים קל להיסחף לנתינה חומרית. עוד צעצוע ועוד מתנה. בצידה של הנתינה החומרית קיימת נתינה אחרת שאינה תלויה במצב חשבון הבנק או בנכסים החומריים שיש לאדם והיא יקרה לא פחות ואולי גם יותר. הקשבה, למשל, לסיפורים של הנכדה או למצוקה של החבר. תשומת לב והתעניינות אמפטית במשפחה ובחברים. כדאי לנסות. זו נתינה מתגמלת ביותר.

נתינה מתגמלת נוספת היא נתינה לעצמנו. לרוב אנו נהנים לתת לאחרים ומתקשים לתת לעצמנו. ראוי להתגבר על מכשול זה. נתינה עצמית אינה מילת גנאי. נכסים חומריים עשויים לאפשר לאדם הזקן לשפר את איכות חייו ולהמשיך ללמוד ולהתחדש. אולי זה הזמן לצאת לטיול לפריז או לברצלונה? ואולי להירשם לסדרת הרצאות או לרכוש מנוי לסדרת קונצרטים?

כסף הוא מקור לחרדה ודאגה מאחר שבדומה לזמן אינו מתווסף אלא הולך ומתמעט

אי-שם במחצית השנייה של חיינו אנו משנים את ההתייחסות האישית אל הזמן. הוא אינו נמדד עוד מנקודת ההתחלה – הלידה, אלא מול נקודת הסיום – המוות. אנו מבינים כי הזמן האישי הולך וכלה, וכי כל יום שעובר מקרב אותנו אל סופנו. הבנה זו נכונה גם לגבי המשאבים הכלכליים של האדם שלאחר הפרישה מהעבודה לרוב אינם מתווספים אלא הולכים ומתמעטים. וכמו שאנו מבקשים לעיתים לעצור את הזמן, כך אנו מאמינים שאם נעצור את זליגת הכסף נרוויח עוד חיים. זו אחת הסיבות להתנהגות הזהירה והחסכונית של אנשים זקנים עם כספם ונכסיהם.

החסכן בצעירותו - קמצן בזיקנתו

לפי ממצאי מחקרים אנשים שומרים לאורך החיים וגם בתקופת

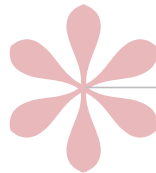
הנכסים האמיתיים של תחושת האושר אינם הנכסים החומריים אלא תחושת האופטימיות וההערכה העצמית החיובית. אותן מן הראוי לצבור ולתגבר בכל גיל

שתי פנים לזיקנה ולעוני

ד"ר מירי ורון

ה סיפור "תהילה" פורש התבוננות מאוחרת של אשה ללא גיל בהשתלשלות חייה, על מצוותיהם המרובות וחטאיהם המרים. ביסודו עומדת אהבת אדם, אמונה תמימה ומפוכחת כאחד ויכולת סליחה וחסד. דמותה של תהילה כובשת לב מראשית הסיפור תוך כדי הכרות עם המספר, המחפש כתובת בירושלים, פוגש אותה ונלכד ברצון עז לפענח את הסוד המונח כהינומה מעל סיפור חייה.

המפגש הראשון עם תהילה

המספר הולך בסמטאות ירושלים ומחפש "חכם אחד". כאשר אין הוא מוצא את הכתובת הוא רואה אשה אחת, נושאת פח מים ומבקש את עזרתה:

"אמרי לי לאן אפנה ואלך לי. חייכה ואמרה לי, מה אכפת לך אם זקנה זו תזכה במצווה. אמרתי לה, אם מצווה היא, זכי בה, אבל תני לי פח זה שבידך. חייכה ואמרה, למעט את המצווה אתה מבקש".....(שם עמ' קע"ח)

המפגש הראשון עם עמדתה של תהילה לגבי הנתינה או בלשונה - המצווה, קורה כאשר היא נושאת פח כבד ומטבע הדברים נחלץ הגבר הצעיר ממנה לעזור לה. הצעה זו מעמידה את עזרתה במערכת כדאיות של "תן וקח", וממעיטה את ערך המצווה, הנעשית שלא על מנת לקבל שכר. לכך אין היא מסכימה ומאותו רגע היא מעוררת את סקרנותו ותשומת ליבו

ד"ר מירי ורון, מרצה לספרות ותיאטרון במכללת סמינר הקיבוצים ומכללת אחווה

לו בתלונה על העוני. גם הזקנה הראשונה שפגש היא עניה: הרי היא מטלטלת פח מים בעצמה בין הסמטאות. אבל אין הפרט הזה מופיע כלל בשיחתם.

הרבנית מתלוננת על העוולה שבהשלכתה לעוני, על המשפחה שזנחה אותה, ועל כך היא מוסיפה באותו טון של תלונה גם את מחושיה, הקור הירושלמי, ובעיקר - את העדר האמון שלה באדם. היא לא מאמינה למספר שנכדה מבקש לעזור לה. למרות הבטחתו כי הוא יביא לה תנור, **"צמצמה עצמה בתוך כריה וכסתותיה, כאילו להראות למיטיבה המדומה שאין לסמוך על טובותיו" (שם עמ' ק"פ).**

פרשת התנור במפגש הראשון עם הרבנית נוגעת באסוציאציה מוכרת של זקנה. זו כרוכה לא פעם בקור. החום נתפס כמושג הכרוך בבית - אומרים על בית מלא ותומך שהוא בית חם. גם על איש מיטיב נאמר שהוא בעל לב חם. לעומת זאת מתקשר הקור עם בדידות ונטישה. הקור מופיע בתלונתה של הרבנית כמטאפורה להתרחקות מן החיים.

מפגש זה, אם כן מציג את הפנים האחרות של גישה לחיים ולזקנה: בעוד שתהילה יוצאת "החוצה" במובן העמוק של המילה, רואה את האחר, מטפלת באחרים ומתחממת מהנתינה, הרבנית מתכנסת פנימה, לתוך ערמת כסתותיה, מתעבת את החוץ, את הקדמה, את האנשים, את בני משפחתה הרחוקים וכך היא הולכת ומתקררת - ושום תנור לא יחזיר לה את מה שאין בה מבפנים.

של המספר. תהילה אינה רואה בשנותיה המצטברות סיבה לבקשת עזרה, אפילו אם זוהי פעולה מתבקשת ביחסים של זקן עם הסביבה. העונג של עשיית מצווה או של נתינה לזולת הוא אורח חיים. היא שומרת על שלמותו של העונג הזה בכך שהיא מסרבת להקל עליה פיזית. גם אופן הביטוי שלה נעים לזולת: **חייכה ואמרה....**

המפגש הראשון עם הרבנית

על רקע גישתה של תהילה המקבלת באהבה כל יום וכל שעה, מופיעה על מסך הסיפור דמות של זקנה אחרת - הרבנית. הרבנית היא זקנה עניה וחולה, והמספר בא למסור לה פרישת שלום מנכדה, החי מעבר לים. הוא רואה את מצבה, הולך וקונה לה תנור נפט לחימום עצמותיה ומספר לה שזוהי מתנה מנכדה. אבל גם הצדקה בסתר הזו אינה מצליחה לרומם את רוחה....

הרבנית צעירה בשנים רבות מתהילה, אבל ההתבוננות שלה בחיים היא מהופכת.

אם המפגש הראשון של המספר עם תהילה היה מתובל בחיוכה, הרי כאן נשמע מן הרגע הראשון צליל אחר:

"שמעתי קול מרוגז שואל וכוהה, מי כאן? נטלתי עיני וראיתי כמין מיטה של ברזל ועליה גל של כרים וכסתות, ובתוך הגל שוכבת זקנה מבוהלת וכעושה" (שם עמ' ק"פ)

המספר אומר לה שהוא שב מחוצה לארץ ויש עימו פרישת שלום מנכדה. על כך היא משיבה

העוני כנוף סיפורי

נופו של הסיפור תהילה הוא נוף של עוני. מצד אחד זהו עוניה של הגיבורה, תהילה. זהו עוני שכרוך בצניעות ובהסתפקות, עוני חף מכל רצון להשתנות, משמר את הקיים, מכבד את העתיק והאנושי שבאבני ירושלים, ומצד אחר עוניו של הרחוב, עונים של התושבים ובמיוחד נוף העוני של הרבנית – עוני מר, עוני של הזנחה.

קיומן של שתי הזקנות לא בא להן בקלות. העוני מלווה את שתיהן: כאשר מגיע המספר לבית הרבנית הוא אומר: **“נכנסתי לחצר אחת מאותן החצרות שכל הרואה אותן מפקפק אם דר שם אדם ועליתי בשש שבע מעלות שבורות והגעתי אצל דלת עקומה”** (שם עמ' קע"ט) העוני מחלחל לתוך תלונותיה של הרבנית. כלומר גם התייחסות לעוני היא שאלה של דרך התבוננות במציאות. חדרה של תהילה לא עמוס בחפצים כחדרה של הרבנית. **“חדרה קטן וקירותיו מעובים ותקרתו מקומרת כחדרי ירושלים של הדרות שעברו. ואלמלא מטה קטנה שבפינת החדר וכד של חרס שעמד על השולחן הייתי מדמה את חדרה לחדר תפילה.”** (שם עמ' קצ"ב)

החדר ריק מחפצים, אבל רוחה של תהילה שורה בו. העוני שלה לא נתפס כחולשה או כהכחה למעמדה בעולם ולהערכתה העצמית. היא הרי כבר הייתה עשירה גדולה בחייה. היא ניהלה עסקים, הייתה אשת כספים נסעה בעולם הגדול ולא הייתה אותה עת אומללה ממנה. דווקא השחרור מן החומרנות, הויתור על מה שאין לוקחים אתך למעלה, העלייה לירושלים מתוך אמונה שבמקום הזה היא מסוגלת לממש את הצורך שלה לעשות צדקה ולתפור פוזמקאות לילדי עניים, הם אלה שעשו אותה מאושרת. הייתה לתהילה משימה: היא רצתה לכפר על עוולה שהתקיימה בחייה – שלא באשמתה. היא האמינה שחייה עלי אדמות מתארכים והולכים משום שעליה להעצים את הכפרה על מנת שתוכל לעמעם את העוול.

משום שיש לה “משימה”, אין העוני הפיזי מטריד אותה וכן אין היא עסוקה בעובדת היותה זקנה.

אומרים שאדם נשאר צעיר כשהוא מסגל את עצמו לדורו. תהילה אינה חיה בעבר. היא נוכחת בזמן הווה, לומדת את חידושיו ואינה משווה אותם לעבר. היא אינה משווה גם את תנאיה הפיזיים לאילו שהיו בעבר, כי היא זכתה לפקוח עיניים בחייה, להתבונן ולהבין עד כמה נטולי ערך הם החפצים, עד כמה עוני הוא כותרת שנמצאת תמיד בעיניו של האחר. חדרה הריק הוא חדר תפילה בעיני המספר ויש בו רק מה שנחוץ לה כדי לקיים את המשימה שלה.

לעומתה הרבנית, גם היא ענייה אבל היא ענייה וכועסת. שמיות רבות מוטלות על מיטתה. יש כביכול ריבוי בחפצים, אבל אופיה הוא כזה שלא ייחס לה. גם אם תקנה לה תנור ותנסה לשמח אותה, היא רואה את עצמה כענייה משום שבביתה בעבר, בחוץ לארץ היה תנור טוב יותר. על כן העוני הוא התפאורה והתואנה של התלונה האימננטית שלה ולא מצב אובייקטיבי בלתי משתנה. תהילה לעומתה הייתה עשירה גדולה בצעירותה ואומללה עד מאד. ואילו בחייה המאוחרים היא עניה ומאושרת כי מקננת בה אמונה שיש משהו שהיא יכולה לעשות על מנת לתקן את סיפור חייה.

לסיכום ניתן לומר ששתי הדמויות הללו מייצגות תפיסת עולם שונה והתבוננות שונה במציאות. מצד אחד **“כשם שהאירו פניה האיר חדרה”** ומצד שני **“אני כולי קשה עלי”**...

* כל מראי המקומות מתוך ספרו של ש.י. עגנון “עד הנה” הוצ' שוקן, ת"א, תשכ"ז
* גירסה ראשונה של מאמר זה פורסמה בספר: זיקנה בקו העוני, בעריכת פרופ' יצחק בריק, בהוצאת הקיבוץ המאוחד וספרי אשל (2005)

**אומרים שאדם
נשאר צעיר כשהוא
מסגל את עצמו
לדורו. תהילה אינה
חיה בעבר. היא
נוכחת בזמן הווה,
לומדת את חידושיו
ואינה משווה אותם
לעבר. היא אינה
משווה גם את
תנאיה הפיזיים
לאילו שהיו בעבר,
כי היא זכתה לפקוח
עיניים בחייה,
להתבונן ולהבין עד
כמה נטולי ערך הם
החפצים, עד כמה
עוני הוא כותרת
שנמצאת תמיד
בעיניו של האחר**

לתת מכל הלב

גמלאים מתנדבים למען האוכלוסייה המבוגרת

גמלאים וגמלאיות בני 55 ומעלה -

אם אתם מרגישים צורך להעניק, שירות הייעוץ לקשיש בביטוח הלאומי מזמין אתכם לתרום מזמנכם לעבודת התנדבות מעניינת וחשובה עם קשישים.

תרומה משמעותית לקהילה

בהתנדבות למען הקשישים תתרמו לאיכות חיי הקשישים: תסייעו להם במיצוי זכויותיהם, תערכו ביקורי בית חברתיים, ותתנו להם ייעוץ באופן אישי. במהלך ההתנדבות תקבלו הדרכה וליווי מאנשי מקצוע, ויוענקו לכם כל הזכויות המגיעות לכם כמתנדבים.

ללמוד באוניברסיטה

כמתנדבים תוכשרו בקורס לגרנטולוגיה (מדעי הזקנה) שיתקיים באוניברסיטה, ותלמדו על זכויות הקשיש והגמלאי בקהילה.

הירשמו עכשיו - ותוכלו להתחיל מיד בעבודת התנדבות מעשית.
פרטים והרשמה בטל' 02-6463400, בימים א'-ה', בשעות 8:00-13:00

מידע מפורט על מחלקות הייעוץ לקשיש ניתן למצוא
באתר האינטרנט: www.btl.gov.il/קצבאות/ייעוץ לקשיש

המוסד לביטוח לאומי
אגף הייעוץ לקשיש